

ה"חולה לפנינו" (קרובים נעשו רחוקים)

תגובה למאמרו של ד"ר יעקב לוי

פרופ' ד. מאיר

כרופא וכאיש המכיר משנים מקרוב את הדיונים ההלכתיים והפסיקה בקשר לנתוחי מתים, תמהני על המסקנות הנובעות ממאמרו של ד"ר יעקב לוי. רופא זה במאמרו מנתח מנקודה רפואית את המושג "החולה לפנינו", לאור ההתפתחויות המודרניות במקצוע. משתמע ממאמרו, שכמעט לא קיימת אפשרות ברפואה של היום, למלא את דרישות התנאי של "חולה לפנינו", אשר הונח ע"י הפוסק רב יחזקאל לנדאו, ה"נודע ביהודה", לפני קרוב ל-200 שנה, כבסיס להיתר הנתוח לאחר המות.

אין ברצוני להכנס לעובי הויכוח ההלכתי — מה זה בעצם "חולה לפנינו", אבל ידוע שקמו בין הפוסקים, מאז הגדרתו של ה"נודע ביהודה", כאלה אשר לאורך שינויי הזמן וההתפתחויות ברפואה, המרחיבים את חלות המושג של "חולה לפנינו", גם מנקודת הזמן וגם מנקודת המקום (רחוקים נעשו קרובים). על יסוד זה הם מוכנים להורות לנתח יותר מקרים מאשר היה, כנראה, אפשרי לפי המציאות הרפואית, אשר עמדה בפני ה"נודע ביהודה". מאידך, ישנם אחרים, אשר בפסיקתם מתבססים על המושג "חולה לפנינו" רק במובנו המדויק של ה"נודע ביהודה". יש, כנראה, בענין הזה על מי לסמוך בפסיקה היום — גם לקולא וגם לחומרא.

ויכוח זה על חלות המושג "חולה לפנינו" צריך בעיקרו להיות בין פוסקים. לרופאים אין אלא לספק להם את המידע הרפואי הדרוש בכדי שהם, כבעלי ההוראה, יוכלו להכיר לעומקן את הבעיות הרפואיות ואת המציאות הרפואית אשר עליהן הם דנים ופוסקים. זו, כנראה, מטרת המאמר של ד"ר לוי ועליה אני בא להעיר.

דומני, שמושגיו של ד"ר לוי והבנתו של "חולה לפנינו", אשר עליהם הוא מבסס את גישתו הפסקנית, שכמעט ואין הצדקה בכלל מנקודה רפואית והלכתית לבצוע נתוח לאחר המוות, הם לדעתי דעת יחיד.

אני — והרבה רופאים אחרים, אשר ההלכה קובעת עבורם בנדון — איננו יכולים להסכים לגישתו. אין ספק, שעם כל הטכניקה הרחבה, כולל מחשבים אשר עוזרים להפצת מידע, לא הגענו ולא נגיע לתקופה די ארוכה, אם בהלל, למצב שיש להפיק תועלת מנתוחים לאחר המוות בכל או ברוב המקרים. למרות זאת, בין המציאות, אשר מתאר אותה ד"ר לוי, לבין זו אשר אנו כרופאים מתמודדים אתה יוט יום, קיים פער עצום.

ישנן מהלכות ממאירות מסויימות די שכיחות, אשר הערכת היעילות של הטפול החדש בהן תלויה בעיקר במימצאים, שניתן להפיק רק מבדיקות שלאחר המוות. כל המקצוע של Chemotherapy — טפול ע"י חומרים "רעליים" בסרטנים שונים, לשם הערכת יעילותם והסכון בשימושם — מבוסס, בין היתר, על בדיקות הרקמות של החולה שקבל טפול זה. הטפול בסובלי מחלות שכיחות אלה,

כגון לאוקמיה, משתנה כמעט חודש חודש ע"י תוספות של תרופות חדשות, אשר את השפעתן יש לבדוק רק בנתוחים לאחר המוות, באנשים שקבלו טפול בחומרים אלה, או בחומרים דומים בהרכבם הכימי.

ד"ר לוי צודק, שאין הקהילה הרפואית בלוס-אנג'לס ניוונה, באופן ישיר, מהידע בירושלים. אבל, אין ספק שהיכולת להגיש טפול מודרני לחולים בירושלים תלויה בהרבה באפשרות לבדוק גופות חולים דומים ("חולה לפנינו"), אשר בטפולם נכשלו רופאי ירושלים.

ד"ר לוי רשאי לנקוט בעמדה רפואית שלו ובהשלכותיה ההלכתיות. אבל, תמהני איך הוא מוצא לה סימוכין בדברי ה"החזון איש" זצ"ל, אשר כוונתם היא הפוכה.

ד"ר לוי כותב:

"קרוב לרעיונו של ה"גודע ביהודה" מוצאים אנו גם ב"חזון איש" בסגנון אחר. אין החולה המסוכן עומד במוקד. אפילו אם אין חולה לפנינו, אבל המחלה המסוכנת היא מצויה לפנינו — ז. א. עכשיו ופה במקום — הרי זה נקרא פיקוח נפש. במקרה של מגפה ("חולי מהלכת"), אפילו אם אין עדיין אף חולה מסוכן, דנים אנו כבפיקוח נפש, כי כל אנשי העיר הם בצרה ובסכנה ("הו"ל כאויבים, שצרו בעיר סמוך לספר"). לעומת זאת, לא חשבינן ליה פקוח נפש בשכיח בזמן מן הזמנים. רואים אנו בעליל, שעמדתו של ה"חזון איש" שוה עקרונית לזו של ה"גודע ביהודה", שגם הוא דיבר על סכנת נפשות לפנינו. החולה לפנינו הוא בעיניו רק דוגמא". (סוף ציטטה).

דברי ה"חזון איש" הובנו תמיד להיפך. הם נראו כהרחבת המושג "לפנינו", שכאילו מחלה שכיחה מהלכת לפנינו, והיא זהה עם "חולה לפנינו", מכיון שעלולים כל יתר בני העיר לחלות בה. כראיה לפירושם של דברי ה"חזון איש" ז"ל, הנני מביא את דברי הרב יצחק אריאלי, אשר במאמר "בעיית נתוחי מתים" (נועם, כרך ו), גם הוא מביא את דברי ה"חזון איש":

"והנה אעפ"י שהגו"ב והחת"ס לא התירו גיוול אלא כשהחולה לפנינו, מ"מ הרי מסיק הגו"ב, שלא הותר במקום שאינו רק חששא קלה דשמא יודמן, דאל"כ יותרו כל מלאכות הרפואה בשבת כו', וכה"ג כ' בתוס' (פסחים מו: ד"ה רבה) וא"ת אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכות שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל ע"כ. א"כ דוקא בחששא רחוקה ולא שכיח כלל, אבל במחלות המצויות שבדאי נמצא חולה כזה במקום אחר אע"פ שאינו לפנינו, וכיום שרחוקים נעשו קרובים ובודאי יודמן היום או מחר גם לפנינו, גם הגו"ב והחת"ס מודים, דהוי כמו שהחולה לפנינו עכשיו (ואחרי שידוע שכמה גפשות ניצלו ע"י הנתוחים שלאחר המוות, עלינו להחמיר בפ"ג ולהקל באיסור גיוול, ודוקא ברופאים יראים

ונאמנים בהחלט), וכ"כ החזו"א (אהלות סי' כב) ע"ד הגו"ב והחת"ס, שאין הדבר תלוי באיתא קמן אלא באם המחלה מצויה, אף שאין בשעה זו חולה קמן, כיון שהמחלה מהלכת וה"ל כאויבים שצרו בעיר הסמוך לספר וכמ"ש בגמ' (ערובין מה ותענית כא), משא"כ בדבר שעתיד לבא בזמן מן הזמנים לא מקרי פ"ג, וכמו שאין עושין כלי זיין בשעת שלום, דא"כ בטלות כל המצוות עכ"ל.

הרב אריאלי עוסק בבעיות רפואיות הלכתיות שנים רבות, וחושבני שאפשר לסמוך עליו שהוא הבין את דברי ה"חזון איש" וצ"ל, ומביא אותם, איפוא, לראיה לדבריו של ה"נודע ביהודה", שרק בחששא רחוקה ובמחלה לא שכיחה אומר ה"נודע ביהודה", שאסור, אבל "במחלות המצויות, שבודאי נמצא חולה כזה במקום אחר אע"פ שאינו לפנינו" — מתיר ה"נודע ביהודה" והולך בעקבותיו גם ה"חזון איש".

מי כד"ר לוי, רופא ילדים ותיק, יודע את מחלת הלאוקמיה, הפוגעת בצורתה החריפה בעיקר בילדים. אין יום בירושלים שלא נמצאים בטפולם של הרופאים האונקולוגים, לכל הפחות, חמישה-ששה ילדים, אשר מקבלים טפול כימותרפי למחלה זו. מחלה זו, וסרטנים אחרים אשר ניתנים לטפול, הם באמת אויבים האורבים לנו מאחרי דלתותינו.

אם ברצון ד"ר לוי להבין את דברי ה"חזון איש" כמתכוון רק לאפידמיה המונית צריך הוא לזכור שפוסק זה חי בזמננו ולא בימי הביניים, ועל ערנותו וידיעותיו הרחבות על הגעשה בעולם מסביבו אין לערער.

אין ברצוני להגיב בכלל על עוד נקודה קטנה, אשר מביא אותה ד"ר לוי בשם הרא"ה קוק וצ"ל, שיש להסתפק בנתוחי ערלים בלבד. אבל מחובתי להעיר, שקשה כיום לקבל את דבריו כפשוטם, מחמת איבה שמפניה חששו גדולי ישראל בכל הדורות, ודומני שלאחר קום המדינה היה הראי"ה קוק וצ"ל מתייחס לענין בגישה אחרת.

החולה לפנינו

(דברי הסבר)

ד"ר יעקב לוי

במאמרי זה ברצוני להשיב על השגותיו של פרופ' מאיר ולהעמיד את הדברים על בירורם.

בהרצאתי על ה"חולה לפנינו" התכוונתי להוכיח, כי אין ביכולתן של העובדות הרפואיות והתקדמות אמצעי התקשורת לבסס הצעת רופאים לרבנים לשנות את ההלכה של החולה "שלפנינו", המתירה גיתוח מת לפי פסקו של ה"נודע ביהודה". לפי הצעה זו, יש להניח הנחה פיקטיבית "כאילו" החולה לפנינו, בהסתמך על צלילי הסיסמא "רחוקים געשו קרובים".